

KUMU KONVERENTS / 2020

Naiskunstnikud
Balti- ja Põhjamaade
muuseumides

5.–6. märts 2020

Kumu kunstimuuseumi auditoorium

 EESTI KUNSTIMUUSEUM

KUMU

Kumu kunstimuuseum
Weizenbergi 34 / Valge 1
10127 Tallinn

kunstimuuseum.ekm.ee
kumu.ekm.ee

Lisainfo:
Anu Allas
anu.allas@ekm.ee
Tel. 602 6056, 5340 3356

Konverentsi toetab:

Konverents „Naiskunstnikud Balti- ja Põhjamaade muuseumides“ kaasneb Kumu kunstimuuseumi näitusega „Eneseloomine. Emantsipeeruv naine Eesti ja Soome kunstis“ (6. detsember 2019 – 26. aprill 2020, kuraatorid Tiina Abel ja Anu Allas) ning keskendub naiskunstnikele Balti- ja Põhjamaade muuseumide kollektsoonides, püsiekspositsioonides ning näitustel.

Alates 1970. aastatest on kogu maailmas üha rohkem tähelepanu pööratud naiskunstnike rollile ja nähtavusele nii kunstiajaloo kui ka kaasaegse kunsti väljal. Erinevatel ajaloolistel ja kunstimaailma dünaamikat kujundanud põhjustel on naiskunstnike looming võrreldes meestega sageli tagaplaanile jäänud või on seda peetud kõrvaliseks. Praeguseks on algatud terve hulk naiskunstnike loomingut käsitlevaid uurimisprojekte, korraldatud näitusi ja konverentse ning avaldatud akadeemilisi publikatsioone ja katalooge, kuid muutused kunstimaailma institutsionaalsetes struktuurides toimuvad erineval moel ja eri kiirusega.

Kumu konverentsi eesmärk on keskenduda Balti- ja Põhjamaade kunstimuuseumidele ning vaadelda võrdlevalt naiskunstnike osakaalu nende kollektsoonides, analüüsida kogude täiendamise strateegiaid ja püsiekspositsioonide muutunud struktuure ning tutvustada neis muuseumides korraldatud näitusi ning läbi viidud uurimisprojekte.

Konverentsi kolleegium: Anu Allas (Kumu kunstimuuseum), Tiina Abel (Eesti Kunstiakadeemia), Ulla Angkjær Jørgensen (Network for Gender and Diversity in Nordic Art Museums), Bart Pushaw (Kopenhaageni Ülikool), Kadi Polli (Kumu kunstimuuseum).

Konverents toimub inglise keeles.

NELJAPÄEV, 5. MÄRTS

- 10.15 Avasõnad
Kadi Polli, Kumu kunstimuuseumi direktor
Anu Allas, kuraator-programmijuht
- 10.30–12.15 **KAARDISTAMINE JA KOGUMINE**
Modereerib Kadi Polli
- Baiba Vanaga**
Rundāle Palace Museum
Women Artists' Works in Public Collections in Latvia, 1870–1915
- Linda Hidders**
Stockholmi Rahvusmuuseum
In Search of Swedish Women Sculptors: Mapping, Collecting and Exhibiting Women Sculptors at Nationalmuseum Stockholm
- Kai Stahl**
Turu Ülikool
Early Works by the Mei Sisters in the Collections of Estonian Museums
- 12.15–12.45 Kohvipaus
- 12.45–14.30 **AVASTAMINE JA SÄILITAMINE**
Modereerib Ulla Angkjær Jørgensen
- Natalie Gutgesell**
Coburg
Discoveries of Lost Female Artists and Their Impacts on the Internal Hierarchies of Museums' Collections: The Baltic-German Painter Alexandra von Berckholtz (1821–1899)
- Inge Lise Mogensen Bech**
Brundlundi Linnuse Kunstimuuseum / Aarhusi Ülikool
The Musealisation of the Danish artist Franciska Clausen (1899–1986)
- Jana Kukaine**
Läti Kunstiakadeemia
An Encounter with Aleksandra Belcova (1892–1981) in the Virtual Feminist Museum
- 14.30–15.30 Lõuna

15.30–17.15 ESILETÕSTMISE STRATEEGIAD

Modereerib Sigrun Åsebø

Anna Meister and Karin Sidén

Prins Eugens Waldemarsudde, Stockholm

Prins Eugens Waldemarsudde: Working to Increase the Visibility of Women Artists

Agnė Narušytė

Leedu Kultuuriuuringute Instituut

Women Artists in the New Permanent Display at the National Gallery of Art in Vilnius: An Insider's Account

Ingrid Ruudi

Eesti Kunstiakadeemia

A Postscript to an Exhibition: Feminist Investigation of the Museum of Estonian Architecture

17.15–18.00 Kohvipaus

18.00–19.00 **INGLISKEELNE ESKURSION NÄITUSEL** „Eneseloomine.

Emantsipeeruv naine Eesti ja Soome kunstis“

REEDE, 6. MÄRTS

10.30–12.15 **TUNNUSTAMINE JA TEADVUSTAMINE**

Modereerib Mirjam Hinrikus

Anne-Maria Pennonen

Ateneumi Kunstimuuseum

Finnish Women Artists as Prize-Winners in the Mid-Nineteenth Century

Anu Utriainen

Ateneumi Kunstimuuseum

Women in the Finnish Art Scene at the Turn of the 20th Century: Education, Status and Career Opportunities in the Context of Building a Museum Collection

Hanne Selkokari

Ateneumi Kunstimuuseum

The Finnish Women Artists' Exhibition in Berlin in 1943: Aune Lindström's Tour de Force

- 12.15–12.45 Kohvipaus
- 12.45–14.30 **UUED KUNSTIAJALOOD**
Modereerib Linda Kaljundi
- Ulla Angkjær Jørgensen**
Norra Teadus- ja Tehnikaülikool, Trondheim
Women Artists and the Shortcomings of Art History as We Know It
- Sigrun Åsebø**
Bergeni Ülikool
Reiterated Stereotypes or Liberated Women? Exhibiting Modernist Women in Norwegian Art Museums
- Bart Pushaw**
Kopenhaageni Ülikool
What about Whiteness? Confronting Coloniality
- 14.30–15.30 Lõuna
- 15.30–17.15 **KUREERIMISE VIISID**
Modereerib Ingrid Ruudi
- Frida Forsgren**
Agderi Ülikool
Strategies in Contemporary Norwegian All-Women-Exhibitions
- Laima Kreivytė**
Vilniuse Kunstiakadeemia
Why Do We Still Need All-Women-Exhibitions?
- Līna Birzaka-Priekule**
Lāti Rahvuslik Kunstimuuseum
Deconstructing Woman's Identity in the 21st Century: The Contemporary Art Programme in the Creative Studio of the Exhibition Hall Arsenāls
- 17.15–18.00 Kohvipaus
- 18.00 **PEAETTEKANNE**
Modereerib Bart Pushaw
- Jenna C. Ashton**
Manchester'i Ülikool
Learning from Artists: Migration, Equality & Care

ULLA ANGKJÆR JØRGENSEN
Norra Teadus- ja Tehnikaülikool, Trondheim

Naiskunstnikud ja senise kunstiajalookirjutuse puudused

Taani muuseumide ühenduse andmetel jääb naiskunstnike osakaal Taanis toimuvatel näitustel ja muuseumikogudes siiani meesloojatele kõvasti alla. Viimased andmed pärinevad kultuuri- ja paleede ameti 2004. aasta loendusest, mille tulemuste põhjal korraldati konverents „Enne nähtamatust“, mis pakkus küll palju kõneainet, kuid, nagu tänaseks nähtub, ei muutnud suurt midagi. Milline areng on üldse toimunud Taani kunstiteaduses, kui pärast viitteist aastat debatti püsib pilt täpselt samasugune? Taani muuseumid ja galeriid on tegelikult püüdnud lisada näituseprogrammi ka naiskunstnike loomingut. Möödunud kümnenditel on korraldatud mitu naisautorite personaalnäitust, kuid siiski ei ole neist statistika mõjutamiseks piisanud. Vaatlen tõstatatud küsimusi lähemalt ja arutlen kunstiajaloo kirjutamise tavade üle minu Taanis käimasoleva projekti „Naiste modernism“ näitel. Muuseumi puhul peitub probleemi olemus sageli autorinäituse ja kogu vahekorras. Kuidas, või kas üldse, peegeldab iseseisev personaalnäitus muuseumikogu kui terviku presenteerimist? Probleemi ilmastamiseks keskendun Holstebro Kunstimuuseumile, mille omanduses on ulatuslik Olivia Holm-Mølleri (1875–1970) tööde kogu, mis oli 2015. aastal välja pandud autorinäitusel „Olivia maailm“. Hiljutisel muuseumikülastusel sain aga suure hämmingu osaliseks, kui avastasin, et püsiväljapanekusse on kaasatud kõigest üks tema maalidest. Ei personaalnäitus ega sellega seoses tehtud uurimistööst polnud kuidagi ajendanud muuseumi muutma kunstiajaloo presenteerimise viise. Teine probleem on akadeemilise kunstiajaloo ja muuseumipraktika suhe ning küsimus, millistele narratiividele ehitatakse üles kehtiv kaanon. Kõnelen sellest Rita Kernn-Larseni (1904–1998) loominguga näitel. Kernn-Larsen oli 1930.–1940. aastatel rahvusvahelise sürrealistide liikumise ja Taani kohaliku sürrealistide rühmituse liige. Suurema osa elust veetis ta välismaal, kuid osales korrapäraselt Taanis näitustel ja 1995. aastal korraldati Randersi kunstimuuseumis ka tema personaalnäitus. Sellest hoolimata ei ole teda kunagi Taani sürrealismist rääkides käsitletud. Alles 2018. aastal ta n-ö rehabiliteeriti ehk Gl. Holtegaardis ja Aalborgi kaasaegse kunsti muuseumis toimus suur retrospektiivnäitus „SOLO: Rita Kernn-Larsen“. Oma kataloogiartiklis käsitleti Kernn-Larsenit kui nn moodsat naist ning minu ettekanne keskendub senise kunstiajalookirjutuse puudustele Rita Kernn-Larseni ja Olivia Holm-Mølleri näitel.

CV

Ulla Angkjær Jørgensen on kunstiteaduse dotsent Norra teadus- ja tehnikaülikoolis Trondheimis. Uurimistöös keskendub ta soouuringutele, kultuurilisele mitmekesisusele, postkolonialismile, üleilmastumisele ning tehnika ja kunsti suhetele Põhjamaade 20. sajandi kunstis ning kaasaegses kunstis ja visuaalkultuuris. Feministlikud vaatenurgad kunstiteaduses on lahutamatu osa tema tööst, mis viimasel ajal on hõlmanud ka muuseumi. On osalenud uurijana interdistsiplinaarsetes teadusprojektides, mis käsitlevad sugu, esteetikat, Põhjamaade kunsti ja globaliseerumist. Praegu juhib koos Sigrun Åsebøga võrgustikku „Sugu ja mitmekesisus Põhjamaade kunstimuuseumides“. On avaldanud monograafia „Kropslig kunst“ (2007)

ja koostanud peatükid raamatutesse „Globalizing Art“ („Globaliseeruv kunst“, 2011), „Kjønsforhandling“ (2013) ja „Sámi Art and Aesthetics. Contemporary Perspectives“ („Saami kunst ja esteetika. Tänapäevased vaatenurgad“, 2017). Jørgenseni värskemad kirjutised on peatükid raamatutes „Digital Dynamics in Nordic Contemporary Art“ („Digidünaamika Põhjamaade kaasaegses kunstis“, 2019), „Exploring the Black Venus Figure in Aesthetic Practices“ („Mustanahalise Veenuse kujutis esteetikas“, 2019) ja „A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries, 1925–1950“ („Põhjamaade avangardism kultuuriloos“, 2019). 2015. aastal oli üks näituse „NAISED ETTE!“ kuraatoritest Roskilde kaasaegse kunsti muuseumis. Õpetab bakalaureuse- ja magistriõppes kunstiajalugu ning juhendab magistri- ja doktoritöid.

JENNA C. ASHTON

Manchesteri Ülikool

Mida kunstnikelt õppida: ränne, võrdsus ja hool

„Mida kunstnikelt õppida“ on autoetnograafiline uurimus feministlikest kureerimispraktikatest kolme aasta jooksul, mil tegin koostööd väga eripalgeliste rahvusvaheliste naiskunstnikega, kes elasid ja töötasid sel ajal Suurbritannias Manchesteris.

Minu nägemuses on naiskunstnikud olulised tunnistajad sellele, kuidas on võimalik elada rõhumise, trauma ning rände- ja soolise tausta mõjudega ning nende kaudu. Ühendkuningriigi kunstnike, eelkõige rändetaustaga kunstnike teadmised ja kogemused jäävad otsustajatel, teadlastel ja uurijatel sageli kahe silma vahele, kui nad püüavad leida lahendusi meie ühiskonna ees seisvatele suurtele väljakutsetele, nagu sotsiaalne ebavõrdsus, inimkonna vananemine ja kliimamuutused. Samas pakuvad kunstnikud välja äärmiselt leidlikke ja tõhusaid viise maailma avastamiseks, avastuste esitlemiseks ja uute tulevike kujutlemiseks. Oma ettekandes räägin, kuidas kunstnikud kasutavad oma kogemusi avaliku ja kultuuriruumi tagasivõitmiseks, feministliku hoole jagamiseks ja ühiskondlike muutuste ellukutumiseks.

Esialgne kureerimisalane koostöö kulmineerus uue ateljee ja galerii sünniga, mis sai nimeks Centre for International Women Artists (CIWA). Teistest feministlikest ruumi- ja muuseumipraktikate näidetest inspireeritud sekkumise eesmärk on toetada osalevaid naiskunstnike nende püüdlustes leida lahendusi ka siin konverentsil käsitletavatele küsimustele, lahendusi, mida saaks üle kanda eri rahvusvahelistele kontekstidele.

Astun rassi, soo, võrdsuse ja hoole teemal dialoogi mitme teoreetikuga, nagu Stuart Hall, Sara Ahmed, bell hooks, Elke Krasny, Robin DiAngelo ja Maya Angelou, kes aitavad mul lahti mõtestada kaalukaid praktikaid ja suhteid, millega kaasneb kõigi asjaosaliste jaoks ohtralt ebakindlust ja ootusi.

CV

Jenna C. Ashton on Manchesteri ülikooli kultuuriinstituudi pärandiuuringute õppekava juhataja ja õppejõud, tegevkunstnik ja kuraator. Uurija, õppejõu ja kunstnikuna on käsitlenud ühiste loovate feministlike meetodite arengut, analüüsinud pärandiuuringute praktilist ja teoreetilist külge ning uurinud pärandi, kunsti, aktivismi ja sotsiaalse õigluse kokkupuutepunkte. Töötab nõustaja ja nõukogu liikmena mitme Ühendkuningriigi ja rahvusvahelise institutsiooni juures. Asutas kunsti ja pärandiga tegeleva organisatsiooni Digital Women's Archive North (DWAN) ja on praegu selle kunstiline juht. 2019. aastal asutas koos mitme teise naiskunstnikuga Manchesteris ühisateljee ja kunstigalerii Centre for International Women Artists (CIWA). Toimetanud kaheköitelise rahvusvahelise väljaande „Feminism and Museums: Intervention, Disruption and Change“ („Feminism ja muuseumid: Sekkumised, katkestused ja muutused“, MuseumsEtc, 2017), mille teine trükk peaks ilmuma käesoleval aastal. Routledge'i kirjastuse juures on tal parajasti käsil raamatuprojekt „Creative Pedagogy for Messy Heritage“ („Loov pedagoogika segapäritolu laste puhul“).

LĪNA BIRZAKA-PRIEKULE

Lāti Rahvuslik Kunstimuuseum

Naise identiteedi dekonstrueerimine 21. sajandil: Arsenālsi kunstihoone loovstuudio kaasaegse kunsti programm

Lāti Rahvuslik Kunstimuuseum koosneb viiest harust: Lāti Rahvuslik Kunstimuuseum, Riia kunstimuuseum Bourse, Tarbekunsti- ja Disainimuuseum, Romans Suta ja Aleksandra Beļcova muuseum ja Arsenālsi näitusehoone. Viimased kolm aastat on Lina Birzaka-Priekule töötanud juhatajana Lāti Rahvusliku Kunstimuuseumi loovstuudios, mis paikneb Arsenālsi näitusehoone kõige ülemisel korrusel. Saali näituseprogramm on terves muuseumis ainsana pühendatud spetsiaalselt kaasaegsele kunstile, keskendudes peamiselt noortele kunstnikele ja 21. sajandil olulistele teemadele.

Lāti kaasaegsed kunstnikud ei kipu tegelema päevakajalise tegelikkusega, mida käsitletakse teoreetilistes diskursustes. Kunstiteadlane ja -ajaloolane Ieva Astahovska on väitnud, et tegu on ühiskondlikult neutraalse positsiooniga, mis ei ilmne ainult tänapäeva kunstis, vaid ka varasemates kunstiteostes. Kunstnikud eelistavad sukelduda subjektiivsetesse maailmadesse, ehkki feministlik kunst on siin erand. Viimase nelja-viie aasta jooksul on nii feministlik teooria kui ka kunst Lāti kaasaegse kunsti skeenel ühtlases tempos arenenud. Feministliku teoreetiku ja kuraatori Jana Kukaine, kunstniku ja aktivisti Mētra Saberova ning maalikunstniku ja kunstikriitiku Rasa Jansone ümber on koondunud aktiivne seltskond, kes tegeleb naistele kehtestatud eelduste kahtluse alla seadmisega. Loovstuudio programmi raames on Lina Birzaka-Priekule algatanud neli näituseprojekti, mis hõlmavad nii rühma- kui ka personaalnäitusi, mille mõte on olnud dekonstrueerida naise identiteeti ja stereotüüpe. Näituste-

le lisaks on välja töötatud ka eri sihtrühmadele mõeldud haridusprogrammid. Oma ettekandes räägin meie kureerimis- ja korralduskogemustest seoses kunstnik leva Kraule-Küna näitusega „Hot Babas“, mis keskendus nõi arhetüübile ja selle kehastuste mõjuvõimsaid naisi käsitlevas 21. sajandi retoorikas; seoses rühmanäitusega „Melos“, mis dekonstrueeris naise rolli melodramaatilises filmikunstis; seoses rühmanäitusega „Euro Femmes“ (kuraator Mētra Saberova), mis hõlmas laia feministlike teemade spektrit, millega Läti ühiskond peab alles harjuma, et saada üle soo ja seksuaalsusega seotud väljakujunenud arusaamadest, ning seoses Liena Bondare näitusega „Season 2–Episodes“, mille keskmes olid naiselikkus, täiskasvanuks saamine, kuuluvus ja muutumine.

CV

Lina Birzaka-Priekule tegutseb kuraatori ja kunstiteadlasena. Õppis Läti kultuuriakadeemias itaalia keelt ja kultuuri ning lõpetas hiljuti Läti kunstiakadeemias kunstiteaduse magistriõpingud. Praegu on Läti kunstiakadeemia doktorant ja uurib minapildi kontseptsiooni muutumist kaasaegses kunstis. Alates 2016. aastast on töötanud Läti rahvusliku kunstimuuseumi Arsenāsi kunstihoone loovstuudio juhi ja kuraatorina. Lina Birzaka-Priekule on näituste korraldamisel koostööd teinud paljude kunstimaailma tõusvate tähtedega, nagu Atis Jākobsons, Amanda Ziemele, Elīna Vītola, GolfClayderman jpt. Praegu on tal Läti tarbekunsti- ja disainimuuseumis käsil näituseprojekt Viini aktsionisti Hermann Nitschi loomingust. 2019. aastal alustas tööd Läti kunstiakadeemia õppejõuna. Avaldab korrapäraselt kirjutisi Läti juhtivates kultuuri- ja kunstiväljaannetes ning on Läti Raadio 3 kujutava kunsti *podcast*’i üks loojaid. Alates 2019. aastast on juhtinud ka Purvitise auhinna nõukogu.

FRIDA FORSGREN

Agderi Ülikool

Norra kaasaegsete naiskunstnike näituste koostamise strateegiad

Alates 1970. aastate teisest feminismlainest on kunstimaailmas keskendunud naiskunstnike kaasamisele meestekeskse kunstiajaloo kaanonisse. Nii näitustel ja kogudes kui ka konverentsidel ja akadeemilistes väljaannetes on pööratud üha enam tähelepanu naiskunstnike rollile ja nähtavusele. Seda on tehtud eri viisidel ja eri edumääruga ning 1970. aastate poliitilistest naiskunstnike väljapanekutest saadik on näituste korralduspõhimõtted oluliselt muutunud. Tolleaegset feminismi kunstimaailmas määratles suuresti lünkade täitmise vajadus ehk naiskunstnike näitusi korraldati selleks, et näidata, kuidas neid on seni kaanonist välja jäetud. Griselda Pollock on seda lähenemisviisi kritiseerinud, sest nii võidakse fikseerida naiskunstnikele alatiseks roll olla vastanduv „teine“. „Püsima jääb probleem, et rääkides nais-tena naistest, kinnistab feminism patriarhaalseid arusaamu, et naine tähendab teatud sugu, on sooliste tunnuste kehastus, alati see seksualiseeritud teine pool võrreldes universaalse

mehega, kes seisab oma soost kõrgemal ja kehastab kogu inimkonda.“ Ainult naisi kaasavate näituste problemaatikast on sageli kriitiliselt räägitud ja kirjutatud.

Kuidas siis kaasata naiskunstnikud kaanonisse? Kas on üldse vaja korraldada ainult nais-
kunstnike näitusi ja kuidas seda teha?

Vaatlen oma ettekandes erinevaid kureerimistavasid, mille abil kaasata naised kunstikaanonisse ainult naiskunstnike töödest koosnevate näituste kaudu. Selleks olen ette võtnud kaks Norra kaasaegse kunsti näitust ja arutlen nende koostamise feministlike strateegiate üle. Esimene näitus oli Eva Bull Holte ja Marthe Elise Stramrudi tööde väljapanek RAM galeriis 2019. aastal ning teine Elise Mugaasi ja Siri Aurdali näitus Kunstnernes Husis 2016. aastal. Võrdlen neid kaht näitust feministlike strateegiatega, mida rakendati mõlemast soost kunstnike näitusel „The Great Monster Dada Show“ Høvikodden Kunstsenteris 2019. aastal.

CV

Frida Forsgren on Norra Agderi ülikooli kunstiteaduskonna kunstiajaloo dotsent. Doktoriraadi omandas Oslo ülikoolis renessansiuuringute alal ja on kirjutanud mitu raamatut Ameerika modernismist. Praegu on tal käsil Norra modernismisuundasid käsitlev projekt „Modernism pärast Munchi 1930–1980“.

NATALIE GUTGESELL

Coburg

Kadunud naiskunstnike taasleidmine ja nende mõju muuseumikogude sisestruktuurile baltisaksa maalikunstniku Alexandra von Berckholtzi (1824–1899) näitel

Alexandra von Berckholtz oli 19. sajandil üks tunnustatumaid naiskunstnikke. Ainuüksi 1860. aastatel valmis tema käe all enam kui 200 Müncheni aadlike ja kõrgseltskonna portreed. Ta kuulus ringkonda, mis hõlmas Euroopa kuningakodade liikmeid, kõrgest soost daame ja härrasid, näitlejaid, lauljaid, teadlasi ja kunstnikke. Ta näitas üles huvi oma aja ühiskondlike probleemide vastu ja toetas heategevusorganisatsioone. Kunstiajaloo vajasid tema nimi ja looming aga unustuste hõlma. Kõigest neliteist Berckholtzi maali jõudis muuseumi, kaks neist Eesti Kunstimuuseumi kogusse. Rahvusvahelise uurimisprojekti käigus on praeguseks üle maailma üles leitud 163 Berckholtzi teost. Naiskunstnike maalid kippusid varem jääma muuseumide arhiivikogudesse ja neid võis harva näha osana püsiekspositsioonist. Tänu uurimisprojektidele on hakatud naisloojate erakordseid unustatud töid taasavastama, mis omakorda on suunanud kõnealuste muuseumite teadustöötajate tähelepanu naisküsimumustele kunstis üldisemalt. Uurimistööde tulemusel on paljud muuseumid hakanud panema erinäitustel välja ka hoiul olevaid naiskunstnike töid. Küllastajate huvi ja soe vastuvõtt on toonud kaasa paljude teoste üleviimise ajutiselt näituselt muuseumi püsiekspositsiooni.

CV

Natalie Gutgesell on praegu järel doktorantuuris ja uurib interdistsiplinaarseid etendus-kunste Weimari parkides ja nende intermedialisust 18. sajandil. On õppinud inglise ja prantsuse keeleteadust Bambergis Otto Friedrichi ülikoolis ning kunstiajalugu, meediat ja teatriteadust Erlangenis/Nürnbergis Friedrich Alexandri ülikoolis. Tema uurimisvaldkonda-deks on 19. ja 20. sajandi kunst ja eelkõige Ida-Euroopast pärit unustatud naismaalikunst-nikud. On avaldanud teosed „Dora Hitz – Fränkische Künstlerin, rumänische Hofmalerin, europäische Avantgardistin“ (2019), „Alexandra von Berckholtz – Malerin und Mäzenin im 19. Jahrhundert“ (2017) ja „Joseph Victor von Scheffel als bildender Künstler“ (2014) ning hulganisti artikleid 19. ja 20. sajandi kunstist. On töötanud lektorina Marburgi Philippi üli-koolis ning Müncheni ja Baseli ülikoolis.

LINDA HINNERS

Stockholmi Rahvusmuuseum

Otsides Rootsi naisskulptoreid: kaardistamine, kogumine ja näitamine Stockholmi Rahvusmuuseumis

Stockholmi Rahvusmuuseum taasavati 2018. aastal pärast viis aastat kestnud renoveerimistõid. Muuseumi uues püsiväljapanekus on sihilikult püütud suurendada naiskunstnike osakaalu. See tähendab, et ligikaudu viiest tuhandest väljapandud esemest vähemalt 15% on valmistanud naisloojad (1990. aastatel oli see protsent kõigest üks).

Sellel põhjal ei ole kogud veel täielikud; näiteks on muuseumide ekspositsioonides alati leidunud ja leidub siiani väga vähe naiskujurite teoseid, ehkki naisi tegutses 19. ja 20. sajandi vahetusel skulptuuri vallas ohtralt. Selle puudujäägi kõrvaldamiseks käib rahvusmuuseumis praegu uurimisprojekt, millega soovitakse tõsta esile 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses tegutsenud naisskulptoreid, kes tänapäeval on enamiku inimeste jaoks küll tundmatud, kuid keda eluajal nii tuliselt kiideti kui ka kritiseeriti.

Viimastel aastakümnetel on üleilmselt hakatud naiskujurite uurimisele enam tähelepanu pöörama. Rahvusmuuseumi uurimisprojekti eesmärk on koondada Põhjamaades tehtud uurimused, paigutada need rahvusvahelisse, põhjamaisesse või kohalikku konteksti ning uurida põhjalikumalt naisskulptorite *haridusteed* (ühiskondlikku tausta, kunstikoole ja õpetajaid), *kutsealast tegevust* (teoste tootmist, kunstiturgu, näitusesaale, eksponeerimisstrateegiaid, teoste müüki ja võimalust kunstist ära elada), *institutionaliseerumist* (mida muuseumid otsid ja mida mitte, millised olid avalikud tellimused) ning *vastuvõttu ja ajalookirjutust* (kuidas suhtusid neisse kriitikud ja avalikkus ning miks nad 20. sajandil unustati).

Projekt on Stockholmi Rahvusmuuseumi, Oslo Rahvusmuuseumi ja Soome Rahvusgalerii Ateneumi muuseumi ühine ettevõtmine. Uurimistöö tulemused avalikustatakse Stockholmis 2021. aastal avataval näitusel ja ingliskeelses väljaandes.

CV

Linda Hinnars on Stockholmi Rahvusmuuseumi vanemkuraator, kes keskendub skulptuuri uurimisele. On kureerinud mitu näitust, sealhulgas Auguste Rodini loomingust Põhjamaades (2015) koos Helsinki Ateneumi kunstimuuseumiga. Doktoritöös käsitles ta prantsuse tarbe-kunstnikke (sh naiskunstnikke), kes töötasid 17. ja 18. sajandi vahetusel Stockholmis kunin-galossis. Hinnars juhib praegu uurimisprojekti Põhjamaade naisskulptoritest, mille tulemina peaks 2021. aastal toimuma näitus ja ilmuma raamat.

LAIMA KREIVYTĖ

Vilniuse Kunstiakadeemia

Miks on meil ikka veel vaja naiskunstnike näitusi?

Minu ettekanne on minu kui kuraatori arutus naiskunstnikke käsitletud näitustest: mis põhjusel ja millistel alustel ma need kokku panin, milliseid kureerimis- ja kunstilisi strateegiaid kasutasin, kuidas reageerisid neile kriitikud ja millist poliitilist mõju need avaldasid. Käsitlen ettekandes kolme näituseprojekti: „Postidee“ (neli näitust aastail 2012–2016), „M/A\G/M\A: Keha ja sõnad Itaalia ja Leedu naiskunstnike töödes 1965. aastast tänapäevani“ (Vilniuse Rahvugalerii ja Rooma graafikakeskus, 2017–2018) ning „Naised Kuul“ (Klaipeda kultuurikeskus, 2019). Projektides kasutati erinevaid ajalisi vaatenurki olevikust mineviku ja tulevikuni ning erinevaid võtteid valitsevate narratiivide lõhkumiseks.

„Postidee“ oli rohujuure tasandil tekkinud ühisalgatus, mis koondas naised kokku, et nõuda omale ruumi, häält ja poliitilist nähtavust. Korraldustoimkond töötas horisontaalselt ja kollektiivselt ühise eesmärgi nimel hüljata naiste marginaliseeritud rollid ja astuda rambivalgusesse ehk tõmmata tähelepanu naiskunstnike ühisele ja individuaalsele olemasolule. „M/A\G/M\A“ ühisprojekti eesmärk oli luua seoseid Leedu ja Itaalia naiskunstnike ja nende teoste vahel alates Itaalia feministlikust kunstist 1970. aastatel kuni emantsipeerunud kunstipraktikateni Leedus 1990. aastatel.

„Naised Kuul“ oli feministlik-futuristlik eksperiment. 2019. aastal tähistati 50 aasta möödumist päevast, mil Neil Armstrong astus Kuu pinnale ja lausus kuulsad sõnad „See on kõigest väike samm inimesele, kuid tohutu hüpe inimkonnale“. Sellest päevast saadik on naised küll Kuule lähemale pääsenud, kuid pole senini seal kanda kinnitanud. „Naised Kuul“ oli kunstiline uurimus sellest, mida erinevad võrdsuse staadiumid meie jaoks tähendavad ja kas naise jalajälg Kuu tolmuks pinnal viiks meid posthumaansel ajastul planetaarsele mõtteviisile lähemale või sellest eemale.

CV

Laima Kreivytė on Vilniuses tegutsev kuraator ja kirjanik. Ta õpetab Vilniuse kunstiakadeemias ja kirjutab doktoritööd, mis käsitleb kureerimist kunstipraktika ja -poliitika vaatenurgast. Kreivytė oli 2007. aastal 3. Praha biennaali näituse „Balti mütoloogiad“ kaaskuraator ning kureeris 2009. aastal Leedu paviljoni 53. Veneetsia biennaalil. Möödunud aastal oli ta üks Vilniuse Rahvusgalerii uue püsiekspositsiooni kuraatoritest.

JANA KUKAINE

Läti Kunstiakadeemia

Kohtumine Aleksandra Beļcova (1892–1981) virtuaalses feministlikus muuseumis

Fraasi „virtuaalne feministlik muuseum“ lõi Griselda Pollock selleks, et aidata mõelda ja kirjutada kujutavast kunstist, mida ei piira kunstiajaloo jäigad ja sageli formalistlikud reeglid, ja et seada kahtluse alla domineeriv muuseumimudel, milles naiste kunstiloo sageli tähelepanuta jääb. Pollock on kasutanud seda terminit selleks, et kirjeldada ootamatuid kohtumisi naiste loodud ja naisi kujutavate piltide vahel ning kontseptualiseerida muutlike sotsiaalsete suhete keerulist võrgustikku, kuhu kuuluvad sugu, kehalisus, emotsioonide väljendamine, trauma, ajalugu, representatsioonid ja modernsus. Oma konverentsiettekandes soovin kasutada Pollocki määratletud meetodilist lähenemist näituse „Aleksandra Beļcova (1892–1981). Maal. Graafika. Baltarsi töökoja portselan“ analüüsiks. Näitus toimus Läti Rahvuslikus Kunstimuuseumis 2019. aasta oktoobrist 2020. aasta jaanuarini ja seda on nimetatud „kunstniku suurimaks retrospektiivnäituseks, mis toob vaatajateni kõikehõlmava ülevaate tema mitmekülgsest loomepärandist“ (tsitaat on võetud näituse tutvustusest). Näituse kuraator oli kunstiajaloolane Natalja Jevsejeva (Наталья Евсеева), kes juhib Riias Romans Suta ja Aleksandra Beļcova muuseumi.

Kavatsen teha mõningaid tähelepanekuid Aleksandra Beļcova modernismikaanonisse kirjutamise ebaselge mõju kohta. Kahtlemata oli näitus õnnestumine selles mõttes, et Beļcovat esitleti seal kui kunstnikku, mitte harjumuspäraselt kui Romans Suta elukaaslast (nagu võib näha näiteks lavastaja Ināra Slucka kõneka pealkirjaga teatrilavastuses „Meister ja Aleksandra“ (2019)). Ühest küljest näitas väljapanek meile uusi aspekte kunstniku elust ja andis Aleksandrale oma hääle (ekspositsioon sisaldas ka väljavõtteid kunstniku kirjavahetusest ja päevikutest). Kunstniku muusa romantiline kuvand oli seekord kõrvale jäetud ja selle asemel on esile tõstetud naistevaheline sõprus ja üksteise toetamine ning ema ja tütre suhe. Teisest küljest kujutati kunstnikku näitusel ajaloo- ja poliitikalavastalt ning formalistlikult, nagu kunstiajaloo tavaks on ehk kunstnikku näha kui loovgeeniust, kes kujundab välja eriomase käekirja, aga ideoloogilised ja ühiskondlikud protsessid pakuvad seejuures kõigest huvitavat või isegi segavat taustainfot. Ehkki Aleksandra Beļcova jättis endast maha muljetavaldava loomepärandi, kujutati teda kõnealusel näitusel ikkagi koduses sfääris tegutseva naise, ema ja lapse eest hoolitsejana. Tema naiselikkust rõhutavad näituse kujunduses ka-

sutatud elemendid: lilled, kübarad ja linnid, kuigi kunstnik ise selliseid daami atribuute oma autoportreedel ei kasutanud.

Naiskunstnikku käsitleva näituse koostamisega seotud probleemkohti välja tuues soovin algetada diskussiooni teemal, kuidas muutuvad aja jooksul soo, kunstipraktika ja ajaloo suhted. Minu peamine uurimisküsimus kõlab järgmiselt: kuidas vabastada kohtumised naiskunstnikega homogeensust taga ajavaist naiselikkuse piiranguist, et oleks võimalik näidata nende naiste ja kunstnike ajaloolise, poliitilise ja ühiskondliku positsiooni tegelikku kompleksust?

CV

Jana Kukaine on Riias tegutsev kunstikriitik ja feministlik kuraator. Alates 2019. aastast on ta Läti kunstiakadeemias õpetanud feminismi teooriat ja esteetikat. Kukaine on koostanud monograafia „Armsad emad. Naised, keha ja subjektiivsus“ (Riia: Neputns, 2016), mis on feministlik käsitlus emadusest kaasaegses kunstis. Õpib Läti kunstiakadeemias doktorioppes.

ANNA MEISTER JA KARIN SIDÉN

Prins Eugens Waldemarsudde, Stockholm

Prins Eugens Waldemarsudde: kuidas parandada naiskunstnike nähtavust

Viimase kümne aasta jooksul on Prins Eugens Waldemarsudde muuseum pannud erilist rõhku naiskunstnike suuremale osakaalule muuseumi kogude põhjal koostatud väljapanekutele, aga ka ajutistel näitustel. Waldemarsudde muuseumi kogu pandi suuremas osas kokku 1880.–1940. aastatel ja kõigest neli protsenti sellesse kuuluvatest teostest on naisautorite loodud. Muuseumil ei ole kohustust oma kogu täiendada ja seetõttu ei ole eraldatud ka raha uuteks ostudeks. Muuseumi varad kasvavad ainult annetuste teel. 2020. aasta alguses asutas Waldemarsudde Sõprade Selts fondi, mille eesmärk on hankida kogusse naiskunstnike teoseid ja tõsta seeläbi nende osakaalu tulevikus. Seni on Waldemarsudde naiskunstnikele ja nende loomingule tähelepanu juhtimiseks kasutanud ajutisi näitusi. Oleme otsustanud mitte koostada puhtalt naiste loomingust koosnevaid väljapanekuid, vaid kaasata neid meestega võrdsel määral, nagu võis näha näitustel „Skagen: Skandinaavia kunstnikekoloonia“ (2013), „Inspiratsiooniks Matisse“ (2014), mis koosnes varaste modernistide töödest, „Valguse maagia“ (2016) 19. sajandi lõpu vabaõhumaalist ning „Vorm ja värv. André Lhote ja Rootsi kubism“ (2017). Oma ettekandes räägime, miks oleme otsustanud mitte korraldada 19. sajandi lõppu ja varast modernismi käsitledes ainult naiskunstnike hõlmavaid näitusi. Samuti võtame vaatluse alla mõned raskused, mida meil tuli näitusteks valmistudes ületada – näiteks taasavastatud naiskunstnike teoste ülesleidmine, mees- ja naisloojate kõrvuti eksponeerimise probleemid ja muud taolised küsimused. Kõigi eespool mainitud näitustega kaasnesid kataloogid, milles avaldasime Rootsi kunstiajalugu ja kunstiajalookaanonit rikastanud ja muutnud värskeid uurimusi, mis on äramärkimist leidnud nii rahvusvahelise

uurijaskonna kui ka Rootsi ajakirjanduse poolt. Näitustel oli kindlasti ka oma roll selles, et Waldemarsudde valiti 2017. aastal Rootsi aasta muuseumiks. Igal aastal avatakse Waldemarsuddes ka mõne kaasaegse kunstniku autorinäitus ning 2012. aastast alates oleme järginud selles soolise võrdsuse põhimõtet. Räägime oma ettekandes, miks oleme sellise otsuse langetanud, mainime ära mõned strateegiad, mida kavatsime tulevikus rakendada, ja selgitame, kuidas kavatseb Waldemarsudde muuseum jätkata möödunud aegade ja tänapäevaste naiskunstnike loomingut näitamist, tagamaks, et ka nemad pälvivad kunstiajaloo õigusega väljateenitud kohta. Selle näitena võib ära mainida uurimusliku näituseprojekti „Oma tuba: Kunstnik ja tema ateljee 19. sajandi lõpus“, mis avatakse 2021. aasta talvel ja põhineb Waldemarsudde kuraatori Carina Rechi doktoritööl.

CV

Anna Meister on 1997. aastast töötanud Stockholmis Prins Eugens Waldemarsudde kunstimuseumis arhivaari ja raamatukoguhoidjana. Ta vastutab Waldemarsudde arhiivide, sealhulgas prints Eugeni ulatusliku kirjavahetuse, ja muuseumi suure fotokogu eest ning peab tihti ettekandeid prints Eugenist, Waldemarsudde ajaloost ja seastest näitustest. Anna Meister on viimastel aastatel olnud kaaskuraator mitme uurimusliku Waldemarsudde näituseprojekti juures ja koostanud näitustega kaasnenud katalooge. Märkimist väärivad näiteks näitused „Valguse maagia“ (2016), mis käsitles 19. sajandi lõpu unustatud naismaalikunstnike, ning „Vorm ja värv. André Lhote ja Rootsi kubism“ (2017), mis keskendus prantsuse kubisti André Lhote'i ligi kahesajale rootslasest õpilasele, sealhulgas mitmele naiskunstnikule.

Karin Sidén on Uppsala ülikooli kunstiajaloo dotsent ja alates 2012. aastast on ta töötanud Stockholmis Prins Eugens Waldemarsudde kunstimuseumi direktorina. Ta on Rootsi Kuningliku Kirjanduse, Ajaloo ja Muististe Akadeemia tegevliige ning töötas varem Stockholmis Rahvusmuuseumi teadusdirektorina. Sellel ametikohal vastutas ta paljude Rootsi ja Euroopa vanemat ja kaasaegset kunsti käsitlevate uurimuslike näituste eest. Tema juhtimise all on märgatavalt suurenenud Waldemarsudde muuseumi näitustele kaasatud naiskunstnike arv. Toimunud on monograafilist laadi näitused 19. sajandi ja varaste modernistlike maalikunstnike Eva Bonnier, Helene Schjerfbecki, Sigrid Hjerténi ja Paula Modersohn-Beckeri töödest, aga ka kaasaegse maalikunsti esindajate Karin Broosi ja Cecilia Edefalki loomingust. Näidatud on dekoratiiv- ja tarbekunstnike Annika Ekdahli, Anja Notini ja Suzy Strindbergi teoseid. Nii rühmanäitustele kui ka Taani Skageni ja Prantsusmaa Grez-sur-Loingi kunstnikekolooniad käsitlevatele väljapanekutele on kaasatud varasemast enam naiskunstnikke. Waldemarsudde kogudesse, mis pandi kokku 1880.–1940. aastatel, kuulub vähe naiskunstnike töid (sarnaselt teiste samal ajavahemikul koostatud suuremate kollektsioonidega Rootsis). Sidéni eesmärk on seda muuta: ta kutsub aktiivselt inimesi üles muuseumile teoseid kinkima ja kogudes selleks otstarbeks Waldemarsudde Sõprade Seltsilt saadud raha.

INGE LISE MOGENSEN BECH

Brundlundi Linnuse Kunstimuseum / Aarhusi Ülikool

Taani kunstniku Franciska Clauseni (1899–1986) musealiseerimine

2012. aastal pandi Taanis Aabenraa linnas paiknevas Brundlundi lossi kunstimuseumis algus Taani avangardisti Franciska Clauseni 2500 joonistusest, visandist, maalist, kollaažist jm kunstiteostest koosnevale kogule. Clausen oli üks väheseid Taani kunstnikke, kellel oli tänu 1920. aastatel Berliinis ja Pariisis elamisele lai rahvusvaheline tutvusringkond. Pärast 1931. aastal Taani naasmist ei leidnud tema kunst kodumaal erilist heakskiitu. Kuna Kopenhaageni kunstiringkond ei reageerinud tema loomingule positiivselt, otsustas kunstnik kolida tagasi oma kodulinna Aabenraasse Lõuna-Taanis, kus ta elatus realistlike portreede maalimisest.

Viimasel ajal on huvi Clauseni loominguga vastu kasvama hakanud: 2012. aastal korraldati postuumselt tema personaalnäitus „Absoluutne avangardism“, kus oli väljas suur osa tema olulisematest töödest. Alates 1960. aastatest on tema teoste põhjal koostatud näitusi, biograafiaid ja katalooge eesotsas Rootsi kunstiajaloolase Oscar Reutersvärdi kirjutistega. Sellegipoolest on Clauseni loomingut retseptiooni kohale jäänud hõljuma tema enda sõnade vari, et „Taani on külma vastuvõtu maa“ (de kolde skuldres land). Mil määral on õigustatud nimetada Clausenit unustatud naiskunstnikuks ja kas sellised määratlused nagu „unustatud“, „kadunud“ ja „väljajäetud“ vormivad kuidagi seda positsiooni ja ruumi, mille me tänapäeval muuseumides ja kunstiajaloo naiskunstnike jaoks reserveerime?

Püüdes eespool toodud küsimustele vastuseid leida, keskendun oma ettekandes Clauseni loominguga väljapanekuid ja muuseumitesse kuuluvust käsitlevale historiograafiale ning pakun välja võimalusi tema tööde tulevatel näitustel eksponeerimiseks. Lähtun ettekandes Franciska Clauseni kohta läbi viidud uurimistööst (mis on institutsionaalselt seotud nii Brundlundi kunstimuseumi kui ka Aarhusi ülikooliga), mille käigus tutvusin põhjalikult Clauseni tööde ja tema isikliku arhiiviga.

CV

Inge Lise Mogensen Bech on kunstiajaloolane, kes tegeleb peamiselt 19. ja 20. sajandi Taani kunstiga. Ta on töötanud Kopenhaagenis Esbjergi kunstimuseumis ja Thorvaldseni muuseumis. 2019. aastal kaitses ta väitekirja teemal „Naised, hullumeelsus ja popkultuur. Modernism Taanis esimese maailmasõja aastatel“, mis valmis Aarhusi ülikooli ja AROSi kaasaegse kunsti muuseumi ühisel toel. Praegu uurib Mogesen Bech Aarhusi ülikooli ja Brundlundi lossi kunstimuseumi ühises järel doktorantuuris (2019–2022) taani kunstnikku Franciska Clausenit (1899–1986).

AGNÉ NARUŠYTĖ

Leedu Kultuuriuuringute Instituut

Naiskunstnikud Vilniuse Rahvusliku Kunstigalerii püsiekspositsioonis asjaosalise pilguga

2019. aastal avas Vilniuses paiknev Rahvusgalerii uue püsiekspositsiooni, mis hõlmab ajavahemikku 1940. aastast tänapäevani. Kaks hiljuti korraldatud naiskunstnike näitust, „M/A \ G/M \ A“ ja „Isiklik“, on ilmekalt näidanud, kui keeruline on naisloojatel Leedu kunstiareenil tunnustuse osaliseks saada. Muuseumi eelmine püsiekspositsioon avati 2009. aastal ja naiste vähesus selle koosseisus oli silmatorkav. Galerii kümneaastase ajaloo vältel on seal peetud kõigest kuus naiskunstnike autorinäitust, samas kui meestele on neid pühendatud tervelt kolmkümmend viis. Seega oli uue püsinäituse kuraatorite peaeesmärk tõsta rohkem esile ka naiste loomingut. Kuraatorid Lolita Jablonskienė, Laima Kreivytė, Jolanta Marcišauskytė-Jurašienė ja Agnė Narušytė vaatasid hoolega läbi terve muuseumi kogu ja avastasid tohutu sugudevahelise lõhe: Nõukogude perioodil osteti naiskunstnike teoseid harva ja olukord hakkas aegamisi paranema alles 1990. aastatel. Seetõttu tuli näituse jaoks teoseid laenata teistelt muuseumidelt, kunstnikelt endilt ja nende sugulastelt.

Lõpptulemusena on püsiekspositsioonis naiskunstnikke küll varasemast rohkem, kuid meeste ülekaal on jäänud püsima, eriti kui vaadata ajalõiku, mis käsitleb viimase neljakümne aasta jooksul loodut. Siiski on varasemalt unustatud naiskunstnike kaasamine ja nende loometöö esiletõstmine aidanud purustada müüdi, et 1960. ja 1970. aastatel tegutsesid oluliste kunstiuuendajatena ainult mehed. Muu hulgas saab nüüd ajaloolisi protsessi kujutada ka naiste vaatenurgast.

Kuna selle ettekande autor on üks ekspositsiooni kuraatoritest, keskendun sellele, kuidas me püsinäitust ette valmistasime, hindan kriitiliselt väljapaneku soolist ebavõrdsust ning püüan välja tuua eelarvamusi, kunstiajaloo narratiive ja materiaalseid olusid, mis sundisid kuraatoreid vastu oma parimaid kavatsusi säilitama võimalikult suurel määral senist olukorda.

CV

Agnė Narušytė on kriitik, kuraator ja teadlane, keda huvitavad kaasaegne fotokunst ja selle sidemed filosoofia, ajaloo ja kunstiga. Kaitses doktoritöö 2005. aastal Vilniuse kunstiakadeemias. Aastatel 1997–2009 oli Leedu kunstimuuseumi fotokunsti kogu hoidja, õpetas Vilniuse kunstiakadeemias ja Edinburghi Napier' ülikoolis, toimetas kord nädalas ilmuva kultuurilehe 7 Meno Dienos väliskultuurikülge ja oli Leedu Rahvustelevisiooni kultuurisaadete toimetaja. 2009.–2014. aastal juhtis Vilniuse kunstiakadeemia kunstiajaloo ja -teaduse osakonda ning töötab praegu seal dotsendina. 2008. aastal avaldas oma väitekirjale tugineva monograafia „Ilgavuse esteetika Leedu fotokunstis“, 2011. aastal teose „Leedu fotokunst 1990–2010“, 2016. aastal „Camera obscura: Leedu fotokunsti ajalugu 1839–1945“ (koos Margarita Matulytėga) ja 2017. aastal Leedu 1989.–1996. aasta avangardismi käsitleva raamatu „Post-kunst: Skoor“.

ANNE-MARIA PENNONEN

Ateneumi Kunstimuuseum

Soome auhinnatud naiskunstnikud 19. sajandi keskpaigast

Minu ettekanne käsitleb Soome Kunstiseltsi ja naiskunstnike suhteid ning nende teoste kogudesse omandamise praktikat. 1846. aastal asutatud Soome Kunstiselts alustas kunstikogumist 1849. aastal, kuid esimest korda näidati seltsi kogu avalikkusele alles 1863. aastal. 1848. aastal avas selts oma joonistuskooli, mis võttis algusest peale vastu ka naisõpilasi, ehkki nende õppekavasse ei kuulunud joonistamine ega aktimaal. 1857. aastal otsustas seltsi juhatus hakata välja andma noore kunstniku preemiaid. Auhindamise eesmärk oli tõsta esile noori andekaid loojaid ja konkursil võisid osaleda kõik, kaasa arvatud naised. Ehkki seltsi eestseisus koosnes ainult meestest, tõendab naistele 1850. aastatel määratud auhindade hulk, et nad täitsid Soome toonases kunstielus olulist rolli. Esimese viie aasta jooksul läks kaheteistkümnest auhinnast tervelt üksteist naistele. 1860. aastatel olukord muutus ning perioodil 1879–1900 pälvisid mehed auhindu 37 korral, naised aga vaid 28 korral. Premeeritute hulka kuulusid teiste seas sellised naiskunstnikud nagu Alexandra Frosterus-Sältin, Victoria Åberg, Ida Silfverberg, Emma Gylden-von Schantz, Selma Schaeffer, Victorine Nordenswan ja Zélé Agricola, hiljem ka Hilda Granstedt ja Fanny Churberg. Üldiselt võib naiskunstnike olukorda pidada meeste omast kehvemaks, kuid kõige varasemate näitajate põhjal tekib küsimus, kuidas õnnestus naistel alguses nii palju auhindu välja teenida. Enamik esimese koha pälvinud naisi arenesid aastate jooksul tõsiseltvõetavateks kunstnikeks. Paljud neist õppisid edasi Saksamaal ja Prantsusmaal ning kunstiselts omandas nende teoseid ka enda kogusse. Millise tähtsusega oli siis naiskunstnike looming toonastes kogudes?

CV

Anne-Maria Pennonen töötab Ateneumi kunstimuuseumis kuraatorina. Ta on olnud kuraator või kaaskuraator mitme näituse juures, millest värskeim kandis pealkirja „Vaikiv ilu: Põhjamaade ja Ida-Asia vastastikused mõjud“. On töötanud kunstiajaloo ja klassikalise arheoloogia lektorina Helsingi ülikoolis. Oma doktoriväitekirjas „Teadus- ja kunstimaastikke otsides“ (2020, Helsingi Ülikool) käsitleb ta 19. sajandi Düsseldorfis maastikumaali koolkonna ja loodusteaduse vahelisi suhteid, mis avalduvad soome, norra ja saksa kunstnike töödes. On uurinud lähemalt Vana-Kreekat ja Vana-Roomat, eelkõige rooma savikeraamikat. Enne ülikoolis ja muuseumis töötamist oli Pennonen erasektoris tõlkija, tõlk ja õpetaja.

BART PUSHAW

Kopenhaageni Ülikool

Kuidas jääb valgetega? Vastandudes kolonialismile

2017. aastal kutsus Ameerika Skandinaavia Sihtasutus mind pidama ettekannet seoses nende uue näitusega „Sõltumatu nägemus: Helene Schjerfbeck ja tema kaasaegsed“. Soome Vabariigi sajanda sünniaastapäeva tähistamiseks korraldatud Ateneumi kunstimuseumi näitus peegeldas Soome pehme võimupoliitika tava, milles sooline võrdõiguslikkus mängib riiklikul tasandil olulist rolli. Otsustasin võtta ettekande keskseks teemaks rassi ja paiga Põhjamaade naiste maalidel, ajendatuna selle temaatika täielikust puudumisest 2017. aastal, mil möödus sada aastat mitmest olulisest sündmusest. Sajand varem ei olnud sündinud mitte ainult Soome Vabariik, vaid esimest korda tuli Trondheimis/Tråantes kokku ka saamide omavalitsuskogu ning Kariibi mere saared St. Croix, St. John ja St. Thomas läksid Taanilt üle Ameerika Ühendriikidele. Seega tundus 2017. aasta olema õige aeg käsitleda Põhjamaade kolonialismi pikalt eiratud ajalugu.

Baltimaades ei leidu samaväärset, rahvusvaheliselt levitatavat soolise võrdõiguslikkuse piirkondlikku diskursust. Alles hiljuti on hakatud koloniaalse ajaloo kaudu mõtestama kohalikke või riigisiseseid ajalugusid, kuid laiema maailmaga suhestumiseks seda veel ei kasutata. Paljudel juhtudel kuuluvad vanemast ajast pärit kunstnikud, kes vajaksid rehabiliteerimist kõige enam, paradoksaalsel kombel koloniaalsesse eliiti (Baltimaade kontekstis on nad baltisakslased). Oma uurimuses rõhutan, kui oluline on arvestada kolonialismi ideid ja kriitilist rassistooriat naiskunstnike loomepärandi hindamisel ja ümberhindamisel. Püüan näidata, kuidas soo ja rassi kontseptsioonid toimivad üheskoos vastumürgina rahvuslikele narratiividele, mis sageli piiravad rahvuskunstimuseumi nende poliitilises tegevuses (või vähemalt seavad need narratiivid kriitiliselt kahtluse alla).

CV

Bart Pushaw on Kopenhaageni ülikooli järel doktorant ja tegeleb praegu rahvusvahelise uurimisprojektiga „Põhjamaade kolonialism kunstis“. Doktorikraadi sai Marylandi ülikoolist USA-s, kus uuris globaalseid rassi-, kolonialismi- ja materiaalsuse küsimusi Eesti ja Läti 19. sajandi kujutavas kunstis. On teinud tihedat koostööd Kumu kunstimuseumiga, sh juhtis 2019. aastal rahvusvahelise konverentsi „Sümbolistlik kunst Läänemere piirkonnas 1880–1930“ korraldustoimkonda ning kureeris Kumu näituse „Värvide dirigendid: Muusika ja modernsus Eesti kunstis“ (2016–2017). Oma värskimates kirjutistes on käsitlenud valgete naiste lähenemist rassiküsimustele ja eksootilisusele Baltimaades sõdadevahelisel ajal, orjaportreede tava Taanis, saami varast fotokunsti ja inuiti graafikute üleilmset võrgustikku. Pushaw erihuviks on globaalse kunstiteaduse meetodid ja nende ülekandmine kunstiajaloo-tunnist muuseumiolustikku.

INGRID RUUDI

Eesti Kunstiakadeemia

Järeldusküsimuse ühele näitusele: feministlik pilk Eesti Arhitektuurimuseumi näituse- ja kogumispoliitikale

Võrreldes kunstiajalookirjutuse ja –kriitikaga on feministlik lähenemine Eesti arhitektuuri-diskursuses võrdlemisi hiljutine ja harv nähtus. Institutsioonid pole seda vajalikuks pidanud ja ka arhitektid ise on suhtunud feminismi valdavalt pigem skeptisega. 1991. aastal asutatud Eesti Arhitektuurimuseum on valdkonna olulisimaid institutsioone, millel on märkimisväärt roll kohaliku arhitektuurikaanoni ülesehitamisel nii arhitektuuriajaloo seisukohast (arhitektide pärandi koguja ja säilitajana, isiknäituste koostaja ja monograafiate väljaandjana) kui ka kaasaegse diskursuse mõjutajana (näituste, loengusarjade ja muude avalikkusele suunatud ürituste korraldajana). Siiani on muuseumi valikud neis tegevustes toetanud väga traditsioonilist ja maskuliinset arhitektuurikäsitlust: kogudesse on leidnud tee peamiselt meesarhitektide pärand ning muuseumi tegutsemisaastate jooksul toimunud 42 isiknäitusest on vaid kaks olnud pühendatud naisarhitektidele, rääkimata sellest, et monograafilise näituseformaadi valitsemine probleemi- või teemakesksete üle on ka iseenesest maskuliinset kangelasemüüti kinnistav.

2019. aasta kevadel sain võimaluse kureerida Arhitektuurimuseumis näitust „Oma tuba. Feministi küsimused arhitektuurile“. Näitus oli üles ehitatud kümne avatud küsimusena, eesmärgiks mitte pelk seni esindamata naisarhitektide loomingut ülevaade, vaid pigem katse kasutada feministlikku kuraatoripositsiooni avaramate ja põhimõttelisemate küsimuste esitamiseks arhitektuuri(ajaloo)kirjutuse kohta ning püüda algatada diskussiooni feministliku ruumi teemadel nii ruumi looja kui kasutaja vaatepunktist. Ettekandes analüüsin näituse kureerimise protsessi ning uurin muuseumi töötajatega tehtud intervjuudele tuginedes, mida feministlik refleksioon muuseumile andis ning kas ja milliseid ideid tekitas see institutsiooni edaspidise tegevuse asjus.

CV

Ingrid Ruudi on arhitektuuriajaloolane ja kuraator, Eesti Kunstiakadeemia Kunstiteaduse ja visuaalkultuuri instituudi nooremteadur ja doktorant. Tema uurimisteemad hõlmavad aega 20. sajandi teisest poolest tänapäevani ning küsimusi nagu arhitektuuri ja kunsti vastastikused seosed üleminekuajal, arhitektuur avaliku sfääri agendina ning feministliku metodoloogia rakendamise võimalused arhitektuuris. Ta on pidanud ettekandeid konverentsidel New Yorgis (College Art Association'i aastakonverents 2019), Tallinnas (Kumu kunstimuseumi sügiskonverents 2018, Euroopa arhitektuuriajaloolaste võrgustiku EAHN konverents 2018), Helsingis (Euroopa linnaajaloolaste ühenduse EAUH aastakonverents 2016), Torinos (Euroopa arhitektuuriajaloolaste võrgustiku EAHN konverents 2014) ja mujal. Ta on kureerinud Eesti näituse „Gaasitoru“ Veneetsia arhitektuuribiennaalil (2008), Tallinna linnainstallatsioonide festivali LIFT11 (2011), näitused „Ehitamata. Visioonid uuest ühiskonnast 1986–1994“ (2015) ja „Oma tuba. Feministi küsimused arhitektuurile“ (2019) Eesti Arhitektuurimuseumis; Dénes Farkase isiknäituse Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis ning kirjutanud kunsti- ja arhitektuurikriitikat Eesti ja rahvusvahelises meedias.

HANNE SELKOKARI

Ateneumi Kunstmuuseum

Soome naiskunstnike näitus Berliinis 1943. aastal: Aune Lindströmi võidukäik

1943. aasta mais külastas kunstiajaloolane, -kriitik ja Ateneumi kunstimuuseumi kuraator Aune Lindström koos naiste tsiviilkaitseorganisatsiooniga Lotta Svärd Berliini. Lindströmi lähetasid Saksamaale Soome haridusministeerium ja välisministeerium, et ta korraldaks ja avaks seal Soome naiskunstnike ja -käsitööliste näituse „Ausstellung Finnischer Künstlerinnen und Kunsthandwerkerinnen“.

Rändnäituse väljapanekusse kuulus 136 taiest erakogudest ja kunstnike ateljeedest, sealhulgas maale, graafikat, skulptuure, medaleid, tekstiilesemeid ja keraamikat. Ateneumi enda kunstikogu oli juba 1939. aastal evakueeritud ja muuseumihoone Helsingis seisis tühjana. Seega ei saanud muuseum ka töid näitustele välja laenata. Soome kunsti varasematel välisnäitustel oli rõhk olnud just muuseumikogudel, sealhulgas naiskunstnike teostel.

1943. aasta Berliini näitusest ei soovinud sugugi kõik kunstnikud osa võtta, poliitilistel põhjustel loobusid osalemisest näiteks noor Tove Jansson ja juba eakas Helene Schjerfbeck. Lindströmil oli tol ajal kunstiringkondades ja kunstikriitikuna palju mõjuvõimu, seega ei olnud kunstnikel kindlasti kerge talle ära öelda.

Näituse avamisel märkis Lindström, et Soome naiskunstnike loodu ei seisa kuidagi eraldi meeste loomingust, sest riigis valitseb võrdsus ja seega võiksid kõik väljapandud tööd esindada Soome kunsti üldiselt. Kas tegu oli rahvusliku kunsti näitusega või puhta propagan-daga? Välja pandud maalidel, graafilistel lehtedel ja skulptuuridel kujutati naisi, lapsi, lilli, maastikke, linnavaateid, vaikelusid ja interjööre, aga mitte ajaloolisi ja heroilisi motiive ning kindlasti mitte sõda.

Oma ettekandes räägin sellest näitusest lähemalt ja tõstatan küsimusi seoses sõjaaegsete tingimustega Soome kunstielus ning vaatlen, kuidas naiskunstnikud sõda käsitlesid ja kuidas olid nende teosed esindatud Soome muuseumikogudes enne 1940. aastaid. Kõnelen ka ühest esimesest naissoost kunstiajaloolasest, kes täitis olulist rolli Soome kunsti välisnäituste kureerimisel äärmiselt ebaharilikes tingimustes.

CV

Hanne Selkokari on alates 2018. aastast Ateneumi kunstimuuseumi koguhoidja. Oma doktoritöös „Patrioodi aarded. Eliel Aspelin-Haapkylä kunstikogu ja kunstiajaloolasena“ (avaldatud soome keeles 2008. aastal) kombineeris ta biograafilise vaatenurga kunstiajaloo kui distsipliini ja 19. sajandi kunstiajalooliste teadusuuringutega. Selkokari on teadustöodes uurinud Aune Lindströmi karjääri kunstiteadlasena (2013, 2019), kunstikogusid ja nende presenteerimist (2010), kunstnike reise (2011), kreeka-rooma antiiki Soome kogudes ja jaapani mõjutusi soome kunstis (2016). On töötanud Helsingi ülikooli kunstiteaduse doktoriõppekava koordinaatorina (2010–2013), WSOY Kirjanduse Sihtasutuse peakuraatorina (2013–2016) ja Ainola muuseumi direktorina (2016–2018).

KAI STAHL

Turu Ülikool

Õdede Meide varased teosed Eesti muuseumide kogudes

Kolm õde Kristine (1895–1969), Lydia (1896–1965) ja Natalie Mei (1900–1975) olid kunstnikud ja eeldatavasi esimesed kunstnikest õed Eesti kunstiloos. Lydia Mei 1920. aastatest pärit teos „Naine sigaretiga“ on praegu Kumu kunstimuuseumi näituse „Eneseloomine. Emantsipeeruv naine Eesti ja Soome kunstis“ tunnuskujustis.

Eesti muuseumide kogudesse kuulub tänapäeval enam kui kolm tuhat Natalie Mei kunstiteost. Suuremalt jaolt on tegu kostüümikavanditega, mida hoitakse Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis. Ka Lydia Mei teoseid võib Eesti muuseumidest, eelkõige Eesti Kunstimuuseumi ja Tartu Kunstimuuseumi kogust, leida sadu. Vanima õe Kristine loomingust on muuseumidesse jõudnud vaid üksikud teosed. Väljaspool Eestit on õdede looming seni ajani tundmatu ja aastakümneid ka kodumaal pigem varju jäänud, nagu see kipub tolleaegsete naiskunstnikega üldiselt olema.

Oma ettekandes räägin lähemalt, milliseid õdede Meide kunstiteoseid osteti Eesti Kultuurkapitali kujutava kunsti sihtkapitali ja haridusministeeriumi vahenditega Eesti Kunstimuuseumi kogude jaoks enne teist maailmasõda. Vahemikus 1925–1940 omandasid need kaks institutsiooni õdedelt ligi 900 kunstiteost, esimesed Natalielt 1928. aastal, Kristinelt ja Lydialt juba 1925. aastal. Tänu kolmeteistkümmele ostetud tööle sai Natalie Meist tol ajal riiklikus kunstikogus üsna hästi esindatud naismodernist. Praeguseks on muuseumi kogus nendest töödest alles ainult üks.

CV

Kai Stahl lõpetas Turu ülikooli 2005. aastal kunstiteadlasena. Praegu on ta Turu ülikooli aja-loo-, kultuuri- ja kunstikolledži doktorant. Doktoritöös uurib ta Eesti kunstniku Natalie Mei 1910. kuni 1930. aastate loomingut naise agentsuse ja moderniseerumise vaatenurgast. Stahl on alates 2007. aastast avaldanud rohkesti kirjutisi naiskunstnikest, nende haridusteest ja modernistlikust kujutavast kunstist. Alates 2000. aastast on ta õpetanud magistrande ja pidanud loenguid modernismist, naiskunstnikest, Eesti kunstist ja semiootikast. Stahli värskeim artikkel „Juudit Anton Starkopfi ja August Roosilehe loomingus ning tema ikonograafilisest põimumisest Salome ja Medusa kujudega“ avaldati ajakirjas Kunstiteaduslikke Uurimusi (2019). Viimase uurimistöo tulemusel valminud artikkel „Ainulaadne sõsarkond: õed Kristine, Lydia ja Natalie Mei“ ilmub 2020. aasta kevadel Eesti Kunstimuuseumi väljaandes.

ANU UTRIAINEN

Ateneumi Kunstmuuseum

Naised Soome kunstielus 20. sajandi vahetusel: hariduskäik, positsioon ja karjäärivõimalused muuseumikogu koostamise kontekstis

Naised mängisid 19. sajandi teisel poolel Soome kunstivälja konstrueerimisel ja hiljem moodsa kodanikuühiskonna kujutamisel olulist rolli. Nad olid julged ja uuenduslikud katsetajad, kes eksperimenteerisid eri stiilide, kunstivormide ja tehnikatega. Võrreldes teiste Euroopa riikidega oli Soome naistel erakordne võimalus kunstiga professionaalsel tasemel elatist teenida ning nende teoseid osteti avalikesse kunstikogudesse juba alates muuseumide süsteemi loomisest 19. sajandi keskpaigas.

Selleks et mõista naiskunstnikuna töötamise erisusi, keskendun oma ettekandes identiteedile, keelele ja ühiskondlikule hierarhiale Soome kunstielus 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses. Mitmesugused ühiskondlikud liikumised ja rahvarahutused viisid riigis aja jooksul uue kodanikuühiskonna väljakujunemiseni, mis lubas ka naistele liikumisvabadust ja võimlust teha iseseisvalt kutsealast karjääri. Nimetatud ühiskondlikud muutused olid 19. sajandil muuseumikogude loomise juures olulised mõjurid. Protsess võttis uue suuna 1920. aastatel, mil värskest saavutatud riiklik iseseisvus tõi kaasa vajaduse luua rahvuslikku Soome kunsti, mis kippos olema meeste pärusmaa.

Oma ettekandes räägin sellest, millised olid 1880.–1940. aastate Soome ühiskonnas naiste võimalused saada kunstialast haridust ja töötada professionaalse kunstnikuna. Toon näiteid, kuidas kajastuvad (või ei kajastu) toonased ühiskondlikud muutused Soome Rahvusgalerii kunstikogus, võttes muu hulgas arvesse naiskunstnike loodud tööde arvu ja muuseumi praeguseid kodumaiste ja välisnäituste korraldamise põhimõtteid, mille alla käib ka „Moodsa naise“ projekt ja sellega kaasnev rändnäitus. Paljud teedrajavad naiskunstnikud olid Soome kunstielus eeskujuks mitmele järeltulemale põlvele, olenemata noorte kunstnike soost. Oluliste teenäitajatena võib mainida näiteks ka „Eneseloomise“ näitusele kaasatud Helene Schjerfbecki, kes oli Soome üks esimesi naiskunstnikke, aga ka Soome Kunstiseltsi joonistuskooli õpetaja, ning kunstikriitikut Sigrid Schaumanit.

CV

Anu Utraiainen on Soome Rahvusgalerii Ateneumi kunstimuuseumi vanemteadur ning graafika- ja joonistustekogu hoidja. Ta on kuulunud mitme Ateneumi näituse korraldustoimkonda ja osalenud olulistest suurprojektides nagu „Soome kunsti lood“ (2016–2020). Utraiainen kureeris Ateneumis Tuulikki Pietilä autorinäituse ja on koostanud mitu kodumaist soome kunsti rändnäitust nagu ka teose ja näituse „Moodsa naise kuvand“, mis oli Soome vabariigi saja aasta täitumise puhul 2017. aastal väljas New Yorgis ja Stockholmis ning möödunud aastal Tokyo Lääne Kunsti Muuseumis. „Moodsa naise“ näituse järgmine toimumispaik alates 2020. aasta juunist on G1. Strand Kopenhaagenis. Utraise viimane näituseprojekt „Ruovesi kunstnikud“ (Ateneum, 2019–2020) hõlmab Akseli Gallen-Kallela, Hugo Simbergi, Ellen Thesleffi ja Elga Sesemanni teoseid. Nõuandvas rollis osales Utraiainen ka Kumu näituse „Eneseloomine“ koostamisel. Anu Utraiainen on varasematel aastatel töötanud Ateneumi

koguhoidjana ning koostanud ja toimetanud hulgaliselt muuseumi kogusid ja näituseid puudutavaid trükiseid. Tema peamiseks uurimisvaldkonnaks on 1920. ja 1930. aastate soome kunst, sealhulgas skulptuur.

BAIBA VANAGA

Rundāle Lossimuuseum

Naiskunstnike teosed Läti avalikes kogudes aastail 1870–1915

1912. aastal avaldas Riia linna kunstimuuseumi juhataja Wilhelm Neumann ajalehes Kunst-Beilage des Rigaer Tageblatts muuseumi tegevuse aastaaruande, mis sisaldas huvitavaid fakte, et 1911. aastal osteti graafikakabineti tarbeks 93 graafilist lehte, sealhulgas kolm värvilist puulõiget Alice Dmitrijewilt (1876–1945). Järgnevatel aastatel omandas muuseum veel mõned Dmitrijewi puulõiked ja mitu Selma Plawneeki (1883–1956) akvarelli, täiendades nõnda muuseumi kollektsiooni kohalike naiskunstnike töödega. Naiskunstnike saavutusi 19. sajandil ja 20. sajandi alguses on üsna keeruline hinnata, sest avalikes kogudes on nende teoseid säilinud vaid piiratud hulgal, ehkki näitusekataloogidest ja arvustustest on teada, et omal ajal osales kohalikus kunstielus märkimisväärne arv naisterahvaid. Näiteks Läti kõige olulisema kohaliku kunsti kogu, Läti Rahvusliku Kunstimuuseumi 18. sajandi kuni 20. sajandi esimese poole maalikunsti kollektsioonis on tööde üldarvust kõigest 4% valminud naismaalikunstnike käe all. Suurem osa naisautorite teostest pärinevad 1920. ja 1930. aastatest ja esimese maailmasõja eelsest ajast leidub vaid üksikuid näiteid. Üsna sarnane olukord valitseb ka Läti graafilise kunsti kogus, kust leiab naisautoritelt vähem kui 400 joonistust, akvarelli ja graafilist tööd. Peaaegu kõik enne 1915. aastat valminud teosed pärinevad kolmest ajaloolisest allikast: Riia Kunstiseltsi kogust, Riia Linna Kunstimuuseumist ja Kuramaa provintsiaalmuuseumist.

Oma ettekandes käsitlen Läti muuseumide ja kogude ajalugu kuni 1915. aastani, keskendudes ennekõike naiskunstnike tööde jõudmisele kohalikesse avalikesse kogudesse ehk Riia Kunstiseltsi, Riia Linna Kunstimuuseumi ja selle eelkäija Riia Linna Kunstigalerii kollektsiooni.

CV

Baiba Vanaga õppis kunstiajalugu ja -teooriat Läti kunstiakadeemias ning museoloogiat Läti kultuuriakadeemias. 2015. aastal kaitses Läti kunstiakadeemias doktoriväitekirja teemal „Läti naiskunstnikud 19. sajandi keskpaigast 1915. aastani“. Baiba Vanaga töötab Rundāle lossimuuseumi kunstiuuringute osakonna juhatajana. On töötanud ka Läti Rahvuslikus Kunstimuuseumis ja Läti Rahvusarhiivis. Alates 2004. aastast on kureerinud mitu näitust Läti Rahvuslikus Kunstimuuseumis ja selle harudes, osalenud konverentsidel Riias, Corkis, Zagrebis, Bremenis, Greifswaldis, Berliinis ja Vilniuses ning kirjutanud artikleid Läti, Eesti, Ühendkuningriigi ja Saksamaa väljaannetele. Tema uurimisvaldkonnad on naiskunstnikud, ajaloolised kogud ja kunstielu Lätis 18. sajandi lõpust 20. sajandi keskpaigani.

SIGRUN ÅSEBØ

Bergeni Ülikool

Kinnistunud stereotüübid või vabanenud naised? Naismodernistid Norra kunstimuuseumide näitustel

Hoolimata pikast võrdõiguslikkuse ajaloost ja sugude võrdsuse teadvustamisest Põhjamaades näidatakse naiskunstnike töid näitustel harvem, neist kirjutatakse vähem ja neid ostatekse kunstimuuseumide kogudesse vähem kui meesautorite teoseid. Oma ettekandega soovin juhtida tähelepanu mitte unustatud naistele, vaid nende kaasamise strateegiatele ja ajaloo ümberkirjutamise võimalustele, mida kunstimuuseumides tänapäeval kasutatakse. Keskendun eelkõige modernismi lõpuaastaile. Norra kunstikriitikud ja -ringkonnad ei võtnud abstraktset või mittekujutavat kunsti ei enne ega ka pärast teist maailmasõda just avasüli vastu. Siiski löid abstraktseid teoseid teedrajavate kunstnike hulgas ka mitu naist. Esimesena tõi abstraktse skulptuuri Norra publiku ette Aase Texmon Rygh. Inger Sitter, Gunnvor Advocaat, Gudrun Kongelf ja Anna-Eva Bergmann olid 1950. aastatel ühed esimesed abstraktsionistlikud maalikunstnikud. Kuidas kaasageds kriitikud naiskunstnikesse suhtusid? Kuidas käsitlevad muuseumid sooküsimusi kunstipraktikates, kui sugu kunstiteoses ei ilmne? Millisel määral ja moel on abstraktsiooni ja kunstnikuga seotud soolisi ideid kunstimuuseumis reprodutseeritud? Selles uurimuses käsitletakse püüdleva feministliku subjekti (Griselda Pollock 1999) vaatenurgast abstraktsionismi diskursuseid soo ja rahvusliku identiteedi kokkupuutepunktides 1950. aastate Norras ning Norra kunstiajaloo nn soopimedust. Naiste kohast kultuuri- ja kunstiajaloo on üksikute kunstiteoste näol küll mõningaid jälgi, kuid naiskunstnikud täitsid tollal kunstielus harva aktiivset rolli.

CV

Sigrun Åsebø on Norra Bergeni ülikooli kunstiteaduse dotsent. Ta on avaldanud kirjutisi feministlikust teoriast ja historiograafiast, naiskunstnike ühiskondlikust positsioonist ja tegevusest nii ajaloolisest kui ka tänapäevasest vaatenurgast ning soo-, seksuaalsuse- ja identiteediküsimustest kaasaegses kunstis. Koos Ulla Angkjær Jørgenseniga (NTNU) asutas Åsebø võrgustiku „Sugu ja mitmekesisus Põhjamaade kunstimuuseumides“, mis ühendab Põhja- ja Baltimaade kunstiteadlasi ja muuseumikuraatoreid (<https://www.ntnu.no/kunstmangfold>). Viimasel ajal on ta uurimistöös keskendunud soole ja mitmekesisusele museoloogia kontekstis, uurides, kuidas käsitletakse, tõlgendatakse ja esitatakse sugu ja mitmekesisust muuseumides ja kuraatorinäitustel. Åsebø hiljutiste publikatsioonide hulka kuuluvad artiklid maastikuarhitektist Kitty Kiellandist ja tema osalusest naisliikumises (kirjutatud koos Janeke M. Utnega), kehalisusest, soost ja saamidest Aslaug Juliuseni loomingus ning feministlikest kureerimistavadest Norra kunstimuuseumides.

